

๗. การปฏิรูปความรู้และการสื่อสารสุขภาพ

๑. สารสำคัญการปฏิรูป

การปฏิรูปความรู้และการสื่อสารสุขภาพ เป็นเรื่องที่คณะกรรมการการสาธารณสุขสภาพัฒนาแห่งชาติ ได้หยิบยกขึ้นมาพิจารณาศึกษาเนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้และความสามารถในการดูแลและบุคคลในครอบครัวในการดูแลสุขภาพ ซึ่งสภาพัฒนาแห่งชาติได้ให้ความเห็นชอบเรื่องกล่าวแล้ว ต่อมาคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สภาพัฒนาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญและหยิบยกเรื่องดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาศึกษาต่อจากสภาพัฒนาแห่งชาติ และนำเสนอรายงานการขับเคลื่อนการปฏิรูปความรู้และการสื่อสารสุขภาพต่อสภาพัฒนาแห่งชาติ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบและผลักดันให้เกิดผลเป็นรูปธรรมต่อไป โดยมีสาระสำคัญว่าความรู้และการสื่อสารสุขภาพ คือ การพัฒนาความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) ซึ่งตรงกับข้อเสนอขององค์การอนามัยโลกที่กล่าวว่า “การพัฒนาและส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ด้านสุขภาพเป็นการสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในระดับบุคคลในการธำรงรักษาสุขภาพตนเองอย่างยั่งยืน มีการขึ้นาระบบสุขภาพที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสุขภาพของตนเองร่วมกับผู้ให้บริการ และสามารถคาดการณ์ความเสี่ยงด้านสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ปัจจุบันเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การสื่อสาร สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ประชาชนมีความเร่งรีบในชีวิตประจำวัน เคร่งเครียดต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดโรคมามากยิ่งขึ้น โดยพบว่าประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมนำไปสู่การเจ็บป่วยที่สามารถป้องกันได้ โดยเฉพาะกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและโรคที่มักพบมากที่สุด ๓ อันดับแรกคือ ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และเบาหวาน จึงทำให้ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มสูงขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากประชาชนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอย่างเพียงพอ ปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่มีการสื่อสารไร้พรมแดน ประชาชนมีรูปแบบการสื่อสารได้โดยตรงทั้งในวงสังคม เครือข่ายใกล้ชิด ประกอบกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วยการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบกับประชาชนคนไทยในด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะพฤติกรรมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชน องค์การอนามัยโลกเปิดช่องทางให้แต่ละประเทศสามารถเลือกใช้รูปแบบและช่องทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพ การเรียนรู้ การนำข้อมูลไปใช้ในการดูแลสุขภาพ ในรูปแบบ สื่ออุปกรณ์ ตัวอย่าง สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รูปภาพ อินโฟกราฟิกส์ และ โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ เฟสบุ๊ค สื่อเทคโนโลยีทางโทรศัพท์ เช่น ไลน์แอปพลิเคชัน เมื่อช่องทางการสื่อสารมีความเป็นอิสระมากขึ้น ส่งผลต่อการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง ซึ่งสื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ประชาชนเข้าถึงได้สะดวกรวดเร็วที่สุด มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของประชาชน ในทุกเพศ

ทุกวัย ทุกระดับชนชั้น และทุกระดับการศึกษา เพราะเป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียง มีลักษณะโน้มน้าวใจให้มีความเชื่อ รวมทั้งการสื่อสารข้อมูลด้านสุขภาพผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจะทำให้การเข้าถึงข้อมูลมีความสะดวกและรวดเร็ว แต่การตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลกลับกระทำได้ยาก ซึ่งเกิดจากปัญหา ดังนี้

๑) หน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลด้านความรอบรู้และสื่อสารสุขภาพแก่ประชาชนมีหลายหน่วยงาน แต่ขาดกลไกการบริหารจัดการและการบูรณาการให้มีประสิทธิภาพ

๒) ขาดข้อมูลข่าวสาร ช่องทางและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

๓) ไม่มีศูนย์กลางการตรวจสอบกลั่นกรองข้อมูล รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องการคัดกรองข้อมูล เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้มีความถูกต้องเชื่อถือได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ประชาชน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพส่งผลทำให้ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพเพิ่มสูงมากขึ้น จนทำให้มีผลกระทบต่อปัญหาด้านสาธารณสุขและเศรษฐกิจของประเทศ จึงควรมีการดำเนินการเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและได้รับการตรวจสอบกลั่นกรองจากหน่วยงานของรัฐ และต้องครอบคลุมตรงตามกลุ่มเป้าหมายด้วย เนื่องจากประชาชนในแต่ละกลุ่มมีความต้องการข้อมูลด้านสุขภาพที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจึงควรกำหนดวิธีการที่เหมาะสมแก่ประชาชนในแต่ละกลุ่มวัย เพื่อให้ประชาชนสามารถรับรู้และเข้าใจ

๒. วิธีการปฏิรูป

๒.๑ ยุกระดับการปฏิรูปความรู้ด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) ซึ่งหมายรวมถึง การดำเนินการปฏิรูปความรู้ด้านสุขภาพของประชาชน

๒.๒ จัดตั้งคณะกรรมการสร้างเสริมความรู้ และการสื่อสารสุขภาพโดยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี และมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน

๒.๓ กำหนดให้การพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพของประชาชน อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาด้านสาธารณสุข

๒.๓ จัดการให้สถาบันการศึกษาทุกระดับ และสถานบริการสุขภาพ สถานที่ทำงานและโรงงานต่าง ๆ เป็นองค์กรแห่งความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Organization)

๒.๔ พัฒนาชุมชน/ท้องถิ่นเป็นชุมชนรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Communities)

๒.๕ สนับสนุนและขยายความครอบคลุมให้ประชาชนสามารถรู้หนังสือให้มากที่สุด (Literacy)

๒.๖ สนับสนุนการศึกษาวิจัย และจัดให้มี Center of Excellence ด้านสุขภาพและความรอบรู้ด้านสุขภาพ

๒.๗ จัดให้มีรายการโทรทัศน์ด้านสุขภาพเป็นประจำและมีการบริหารจัดการเพื่อตอบโต้ข้อมูลที่ผิดพลาดและเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ทันทั่วทั้ง

๒.๘ พัฒนาระบบการผลิตสื่อด้านสุขภาพ และช่องทางเผยแพร่ข้อมูลด้านสุขภาพสู่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับประชาชนกลุ่มต่างๆที่มีความหลากหลายทางปัจจัยกำหนดสุขภาพ บริบททางสังคม และความสามารถในการเรียนรู้

๒.๙ จัดให้มีการสำรวจเพื่อกำกับติดตาม สะท้อนภาพความก้าวหน้าและความสำเร็จในการทำงานด้านความรู้สุขภาพของทุกหน่วยงานโดยดูการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มประชาชนกลุ่มต่าง ๆ หรือทั้งประเทศในเรื่องต่อไปนี้ทุก ๓ หรือ ๕ ปี ใน ๓ เรื่องหลักๆคือ

- ความรอบรู้ด้านสุขภาพ
- พฤติกรรมสุขภาพ, พฤติกรรมเสี่ยง
- สถานะสุขภาพของประชาชนไทย โดยการสัมภาษณ์ ตรวจร่างกาย และตรวจทาง

ห้องปฏิบัติการ National Health Examination Survey

กรอบแนวคิดการปฏิรูปความรู้ด้านสุขภาพในครั้งนี้จำเป็นต้องจัดทำกลไกการขับเคลื่อนระดับประเทศเพื่อให้เกิดการปรับวิธีการทำงานและปรับวิธีการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดกับประชาชนคนไทยด้านข้อมูลสุขภาพและการสื่อสารเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประชาชนทุกระดับทั้งในครอบครัว ชุมชนและสถานที่ทำงาน ด้วยการมีหน่วยงานหลักจัดทำกลไกให้เกิดการบูรณาการทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ทุกภาคส่วน ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อมุ่งเน้นให้สังคมไทยเป็นสังคมที่รอบรู้ด้านสุขภาพ (Health literate societies) คือสังคมที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสุขภาพที่ถูกต้อง และสามารถนำไปปฏิบัติได้

๓. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ๓.๑ ประชาชนทุกกลุ่มวัยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น
- ๓.๒ ประชาชนทุกกลุ่มวัยมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์
- ๓.๓ ประชาชนทุกกลุ่มวัยมีสุขภาพสมบูรณ์ในทุกมิติ
- ๓.๔ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความรู้และการสื่อสารสุขภาพแก่ประชาชนมีระบบ วิธีการ และช่องทางการสื่อสาร มีการคัดกรอง ตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ และเชื่อถือได้ของข้อมูล และเป็นไปเพื่อการมีสุขภาพดี คุณภาพชีวิตที่ดี
- ๓.๕ รัฐบาลมีการกำหนดนโยบาย กลไกขับเคลื่อนที่เน้นผลลัพธ์ให้ประชาชนมีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองและมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ในทุกกลุ่มวัย
- ๓.๖ บุคลากรที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะระบบสุขภาพได้รับการพัฒนาศักยภาพ สามารถปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ตามความรับผิดชอบได้อย่างแท้จริง
- ๓.๗ หน่วยงานวิจัยได้รับงบประมาณเพื่อการพัฒนาให้มีการวิจัยด้านความรู้ด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ และใช้ประโยชน์ได้ในบริบทของประเทศไทย

๔. ผลความคืบหน้า

๔.๑ วันจันทร์ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ที่ประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศเห็นชอบกับรายงาน

๔.๒ วันพุธที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๐ ที่ประชุมคณะกรรมการประสานงานรวม ๓ ฝ่าย (คณะรัฐมนตรี สถานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ) มีมติเห็นชอบ และส่งเรื่องดังกล่าวให้กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน คณะที่ ๔ (พลเรือเอก อนุพงษ์ พิพัฒน์) เป็นประธาน)

๔.๓ กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ของกระทรวง และดำเนินการให้เรื่องดังกล่าวอยู่ในวาระปฏิรูปเร่งด่วน (Quick win) ของกระทรวง โดยมอบหมายให้กรมอนามัยเป็นเจ้าภาพหลักและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษา สถานบริการ ชุมชน ให้เป็นสังครอบรู้ด้านสุขภาพ โดยมีแนวคิดในการใช้ภาพตัว วี (V-shape) เป็นสัญลักษณ์ในการจำและตรวจสอบ ประกอบด้วย ๑) เข้าถึง ๒) เข้าใจ ๓) ได้ตอบ ชักถาม แลกเปลี่ยน ๔) ตัดสินใจ ๕) เปลี่ยนพฤติกรรม ๖) บอกต่อ

๑) วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐ กระทรวงสาธารณสุข มีคำสั่งที่ ๖๒/๒๕๖๐ แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนความรอบรู้และสื่อสารสุขภาพ

๒) วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐ ประชุมชี้แจงและจัดทำ workshop กับผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) ผลักดันเรื่องดังกล่าวให้เข้าไปอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

๔) จัดตั้งสำนักงานขับเคลื่อนกรมอนามัย ๔.๐ เพื่อเพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชน (สขรส.)

๕) ลงนามบันทึกความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (MOU) โดยเฉพาะ กระทรวงดิจิทัล ประสานความร่วมมือกับมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ ชัวร์ก่อนแชร์ เป็นต้น
